УДК 631.151.2:332.3(477.54)

Виноградненко С.О.
здобувач кафедри економіки підприємства
Харківського національного аграрного університету
імені В.В. Докучаєва

ОЦІНКА ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

THE VALUATION OF THE INTENSIFICATION OF EMPLOYMENT OF LAND RESOURCES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN KHARKIV OBLAST

АНОТАЦІЯ

У статті проведено оцінку інтенсифікації використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств Харківської області методом статистико-математичного аналізу. Визначено динаміку змін земельних ресурсів області протягом досліджуваного періоду 2008–2014 рр., що свідчить про високий рівень розораності території. Результатом високого господарського освоєння земельного фонду є розвиток деградаційних процесів земель, що створює загрозу продовольчій безпеці області. Проведений аналіз свідчить про позитивну тенденцію до підвищення економічної ефективності інтенсифікації використання земельних ресурсів с.-г. підприємств області.

Ключові слова: інтенсифікація, земельні ресурси, результативні складники, матеріально-речові складники, економічна ефективність інтенсифікації.

АННОТАЦИЯ

В статье проведена оценка интенсификации использования земельных ресурсов сельскохозяйственных предприятий Харьковской области методом статистико-математического анализа. Определена динамика изменений земельных ресурсов области в течение исследуемого периода 2008–2014 гг., что свидетельствует о высоком уровне распаханности территории. Результатом высокого хозяйственного освоения земельного фонда является развитие деградационных процессов земель, что создает угрозу продовольственной безопасности области. Проведенный анализ свидетельствует о положительной тенденции к повышению экономической эффективности интенсификации использования земельных ресурсов сельскохозяйственных предприятий области.

Ключевые слова: интенсификация, земельные ресурсы, результативные составляющие, материально-вещественные составляющие, экономическая эффективность интенсификации.

ANNOTATION

In the article the valuation of the intensification of employment of land resources of agricultural enterprises of Kharkiv oblast was done by the method of statistical and mathematical analysis. Changes the dynamics of the land resources of area is certain during the investigated period 2008-2014, that testifies to the high level of thrown open of territory. The result of the high economic mastering of the land fundis development of degradation processes of land, that creates a threat to food safety in oblast. The conducted analysis has pointed the positive tendencies to the raising of the economical efficiency of the intensification of employment of land resources of agricultural enterprises in oblast.

Keywords: intensification, the land resources, effective constituents, materially-material constituents, economic efficiency of intensification.

Постановка проблеми. Існуючий двоїстий характер інтенсифікації використання земельних ресурсів полягає у одночасному отриманні як позитивного, так і негативного ефекту від впливу на агроекологічну систему. Позитивна його сторона полягає у зростанні економічної ефективності, негативна, особливо при не раціональному використанні, проявляється в погіршенні кругообігу органічних речовин, руйнуванні родючості ґрунту, зменшенні в ньому гумусу і підвищенні щільності, зменшенні біологічної активності рослин і тварин, зниженні їх стійкості до різних хвороб, порушенні біологічної рівноваги і водного балансу тощо [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інтенсифікації використання земельних ресурсів та раціонального землекористування присвячено значну кількість наукових праць та розробок відомих учених, у роботах яких висвітлені питання ефективності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, оцінки інтенсифікації використання та охорони земельно-ресурсного потенціалу. Питання інтенсифікації використання земельних ресурсів розглядалися у працях таких відомих учених, як І.І. Лукінов, О.М. Онищенко, Т.І. Олійник, А.Я. Радченко, І.Н. Романенко, О.О. Сторожук, Г.М. Підлісецький, В.І. Перебийніс, П.Т. Саблук, О.Ю. Ермаков, О.В. Ульянченко, І.І. Червен, В.Й. Шиян, В.С. Шебанін та інші дослідники. Проте проблема залишається невирішеною, а в існуючих точках зору є розбіжності.

Мета статті полягає у визначенні динаміки змін складу і структури земельних ресурсів та темпів трансформації орних земель сільськогосподарських підприємств Харківської області, проведенні оцінки і аналізу результативних та матеріально-речових складників економічної ефективності інтенсифікації використання земельних ресурсів методом статистико-математичного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слобожанщина традиційно є стратегічним регіоном для аграрної сфери України. Питома вага Харківської області в структурі земельного фонду країни становить 5,2%, причому на с.-г. угіддя у 2014 р. припадало 5,8%, на лісовкриті площі – 3,9%, на забудовані землі – 4,8%, на відкриті заболочені землі – 3,2%, на відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом – 3,3%, на інші землі – 4,9%. Уже на підставі цих даних бачимо, що в цілому структура земельного фонду області

визначається відносно вищим сільськогосподарським освоєнням території, ніж у країні.

Склад і структура земельних угідь Харківської області протягом останніх років у цілому не зазнали суттєвих змін (табл. 1), однак темпи трансформації орних земель в інші види угідь не можна визнати задовільними. При цьому багато дослідників вважають, що тенденція надмірного екологічно необґрунтованого сільськогосподарського освоєння території області зберігається до цього часу, із чим можна погодитися лише частково, оскільки за екологобезпечного використання с.-г. угідь екологічних проблем не виникає.

У динаміці зміни земельних ресурсів Харківської області протягом 2008–2014 рр. спостерігалося скорочення площі с.-г. угідь на 5,2 тис. га за одночасного збільшення лісовкритих і забудованих земель, відповідно, на 1,2 тис. га й 2,9 тис. га. Аналіз структури земельного фонду області (рис. 1) свідчить, що у 2014 р. 76,8% території області було зайнято с.-г. угіддями, під лісами й іншими лісовкритими площами зайнято 13,3% території, забудовані землі займали 3,9%, землі під пісками, ярами й іншими відкритими землями без рослинного покриву – 1,1%, відкриті заболочені землі – 1,0%, під водою – 1,9%, інші землі – 1,9% території області.

Рівень розораності території Харківської області становить 61,4%, а рівень лісистості – 13,3%. Інтенсивне використання земельного фонду в регіоні значною мірою визначає екологічну ситуацію й негативно впливає на наступний її розвиток стосовно земельних ресурсів.

Так, наприклад, у 2010 р. на території Харківської області обліковувалось 1192,4 тис. га земель, підданих ерозії, що становить 38,0% від загальної площі області, та 13,7 тис. га підтоплених земель або 0,4% [4].

У ґрунтовому покриві Харківської області переважають чорноземи типові (39,4%), звичайні глибокі (34,6%), звичайні (11,7%) та опідзолені (6,4%). Найродючішими є чорноземи типові й опідзолені ґрунти. Чорноземи звичайні глибокі та звичайні внаслідок більшої посушливості кліматичних умов мають меншу родючість. У ґрунтовому покриві області 40% площі займають ксероморфні види основних типів ґрунтів. Вони внаслідок формування на схилах

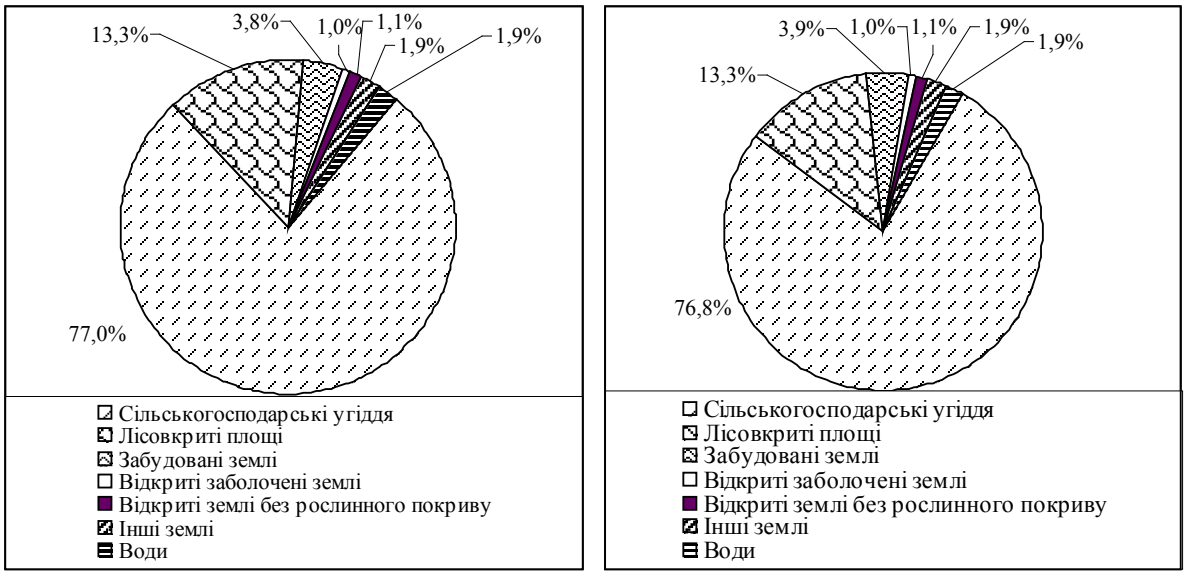

2008 р. 2014 р.

Рис. 1. Структура земельного фонду в Харківській області у 2008 та 2014 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі даних таблиці 1

Таблиця 1

Земельний фонд Харківської області й динаміка його зміни (станом на 1 січня), тис. га

Види земельних угідь	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Сільськогосподарські угіддя	2419,0	2418,8	2419,0	2418,7	2418,7	2416,2	2413,8
Лісовкриті площі	416,5	415,5	416,4	416,6	416,5	416,9	417,7
Забудовані землі	120,2	121,2	120,6	121,3	121,3	123,1	123,1
Відкриті заболочені землі	30,8	30,6	30,6	30,7	30,6	31,4	31,9
Відкриті землі без рослинного покриву	34,2	33,8	34,0	33,6	33,8	33,6	33,6
Інші землі	60,4	61,1	60,0	60,1	60,1	60,1	61,1
Води	60,7	60,8	61,2	60,8	60,8	60,5	60,6
Усього	3141,8	3141,8	3141,8	3141,8	3141,8	3141,8	3141,8

Джерело: авторські розрахунки на основі даних [2; 3]

і, відповідно, гіршого вологозабезпечення мають менший на 15–30% потенціал продуктивності. Серед інших менш поширених ґрунтів області в сільськогосподарському виробництві використовують лучно-чорноземні та лучні переважно солонцювато-солончакуваті ґрунти (23 тис. га), чорноземи на пісках (7,7 тис. га) тощо. Лучно-болотні та болотні ґрунти (0,07 тис. га) фактично не використовують. Серед орних земель області нараховують 152,2 тис. га кислих і 58,5 тис. га солонцевих ґрунтів, які потребують постійної хімічної меліорації. Загальна облікова площа зрошуваних земель становить 90,7 тис. га, які є значним резервом збільшення валового збору сільгосппродукції, проте їх ґрунтово-меліоративний стан не відповідає сучасним науковим і технологічним умовам [4].

Із загальної площі с.-г. угідь Харківської області, яка у 2014 р. дорівнювала 2416,6 тис. га, рілля становило 79,8% (1928,6 тис. га), сінокоси та пасовища – 17,5% (424,1 тис. га), перелоги – 0,7% (14,5 тис. га), багаторічні насадження – 2,0% (49,4 тис. га), що наочно відображено на рисунку 2. Рівень розораності сільгоспугідь, на думку вчених, перевищує екологічно допустимі норми через екстенсивний спосіб ведення землеробства та нераціональну структуру с.-г. угідь за надзвичайно низької частки природних кормових угідь, на які припадає лише 11,8%.

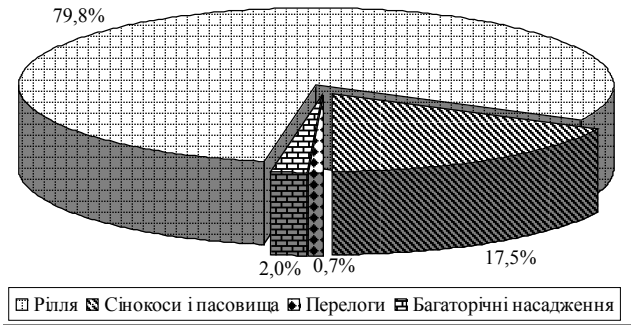

Рис. 2. Структура сільськогосподарських угідь Харківської області у 2014 р., %

Джерело: побудовано автором на основі даних [5]

За роки земельної реформи в структурі с.-г. угідь Харківської області відбулися деякі зміни. Так, питома вага ріллі в площі с.-г. угідь зменшилася відповідно з 81,0% у 1992 р. до 79,8% у 2014 р., водночас з'явилися перелоги загальною площею 14,5 тис. га. Тобто спостерігаються незначні позитивні тенденції в зміні структури угідь, що ведуть до зменшення розораності земель області, яка все ще залишається висо-

Таблиця 2

Матеріально-речовий складник інтенсифікації використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області

Показники	Роки							Тенденція зміни
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Ступінь господарського використання землі, %*	69,1	69,3	69,3	69,4	69,7	69,4	69,1	y = 69,23 + 0,021 t
Ступінь розораності, %*	83,6	83,6	83,9	83,9	84,0	84,2	83,6	y = 83,64 + 0,046 t
Ступінь меліорованості, %	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	y = 4,3 – 6E-16
Питома вага інтенсивних культур у загальній посівній площі, %	31,2	28,8	45,9	41,0	47,3	44,6	46,2	y = 29,57 + 2,79 t
Інтегральний коефіцієнт інтенсивності використання землі	0,190	0,190	0,190	0,190	0,190	0,191	0,190	y = 0,190 + 7E-0,5 t
Щільність поголів'я, ум. гол.								
Унесено на 1 га посівної площі: органічних добрив, т	0,4	0,5	0,4	0,3	0,4	0,5	0,4	-
мінеральних добрив, кг д. р.	58	49	54	54	60	68	67	y = 48,43 + 2,54 t
Припадає на 1 га с.-г. угідь:								
виробничих витрат, грн.	2996	3010	3652	4643	5399	6080	7382	y = 1731 + 751,6 t
поточних витрат, грн.	2830	2815	3431	4390	5083	5719	6944	y = 1630 + 707,2 t
енергетичних ресурсів, кВт	2,5	2,4	1,9	1,7	1,8	1,8	1,9	y = -2,44 – 0,111 t
Припадає на 1 га ріллі в рослинництві, грн.:								
виробничих витрат	2308	2138	2575	3614	4287	4641	5732	y = 1186 + 606,8 t
поточних витрат	2168	1975	2393	3398	4023	4322	5340	y = 1111 + 565,7 t
витрат на мінеральні добрива	413	333	371	578	643	679	809	y = 239,1 + 76,86 t
Виробничі витрати на 1 га посіву, грн.:								
зернових	2000	1953	2216	3180	3685	4183	4909	y = 1067 + 523,4 t
соняшнику	2580	2240	2206	3293	4108	4545	5112	y = 1425 + 503,9 t
картоплі	9642	10420	10862	16191	21564	15105	19413	y = 7687 + 1764 t
цукрових буряків	5264	5506	5623	6339	7790	7147	11806	y = 3486 + 895,5 t

** Сільськогосподарські підприємства та господарства населення*

Джерело: авторські розрахунки на основі даних [6–10]

кою. Проте цей процес ще недостатньо впливає на загальний екологічний стан сільськогосподарських угідь.

Внесення органічних добрив за аналізований період перебувало на рівні 0,4 т/га посівної площі, а мінеральних – зростало в середньому на 2,5 кг д. р./га посівної площі (R^2 = 0,609), і становило у 2014 р. 67 кг д. р., що на 26,4% більше, ніж у 2008 р., але на 18,3% менше, ніж в Україні. Сільськогосподарські підприємства Харківської області мають вищі показники землезабезпеченості, ніж в Україні, і характеризуються тенденцією до зростання, зокрема, навантаження на одного працівника с.-г. угідь щороку підвищувалося на 1,27 га (R^2 = 0,798), у тому числі ріллі – на 1,33 га (R^2 = 0,821). Енергозабезпеченість сільськогосподарських підприємств Харківської області щороку знижувалася на 0,11 кВт/га (R^2 = 0,572), при цьому якщо у 2008 р. обласні показники переважали національні, то у 2014 р. ситуація була протилежною.

У 2014 р. на 1 га ріллі в рослинництві припадало 5 732 грн. виробничих витрат, у тому числі 5 340 грн. поточних витрат, з яких 809 грн. – витрати на мінеральні добрива, що у 2,5 рази, 2,5 та 2 рази більше, ніж у 2008 р., при цьому вони в середньому за рік зростали на 607 грн. (R^2 = 0,941), 566 (R^2 = 0,937) і 77 грн (R^2 = 0,866) відповідно. Як і в Україні, сільськогосподарські підприємства Харківської області серед досліджуваних культур найбільше витрачають коштів під час вирощування картоплі, проте майже вдвічі менше, ніж у цілому в державі; менш інтенсивно вкладають кошти у вирощування цукрових буряків і зернових, проте більше затрачають на вирощування соняшника. На 1 га посіву зернових виробничі витрати у 2014 р. становили 4 909 грн., соняшника – 5 112 грн., картоплі – 19 413 грн., цукрових буряків – 11 806 грн., що у 2,5 рази, 2,0, 2,0 та 2,2 рази більше, ніж у 2008 р.

Отже, сільськогосподарські підприємства Харківської області менш інтенсивно використовують земельні ресурси, ніж у цілому в Україні, однак у часі інтенсивність землекористування підвищувалася. Тож цілком логічно припустити, що й результативність інтенсифікації використання земельних ресурсів у підприємствах області буде нижчою, ніж у середньому в господарствах держави (табл. 3).

Аналізуючи результативний складник інтенсифікації використання земельних ресурсів, слід зазначити, що сільськогосподарські підприємства Харківської області поступаються середньоукраїнським даним за врожайністю зернових, цукрових буряків і картоплі, а за врожайністю соняшника мають певні переваги.

При цьому середньорічний приріст урожайності зернових (1,89 ц/га (R^2 = 0,203)) та картоплі (5,29 ц/га (R^2 = 0,180)) залишається меншим за середні в Україні показники, а за середньорічним приростом урожайності соняшника (1,91 ц/га (R^2 = 0,756)) та цукрових буряків (33,4 ц/га (R^2 = 0,528)) область випереджає середньонаціональні показники. На відміну від середніх даних в Україні в Харківській області виробництво приросту живої маси ВРХ з розрахунку на 100 га с.-г. угідь зростало на 0,19 ц щороку в середньому (R^2 = 0,307) й досягло у 2014 р. 10,8 ц, що на 11,3% більше, ніж у 2008 р., та на 22,7% більше за аналогічний показник в Україні. Виробництво молока на 100 га с.-г. угідь щороку зростало на 11,2 ц (R^2 = 0,851) й сягнуло 206,8 ц у 2014 р., що на

Таблиця 3

Результативний складник інтенсифікації використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області

Показники	Роки							Тенденція зміни
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Урожайність, ц/га:								
зерна	39,2	27,0	19,3	37,5	28,5	39,9	45,2	y = 26,23 + 1,89 t
соняшнику	18,5	18,3	16,6	24,7	23,2	28,8	27,1	y = 14,83 + 1,91 t
цукрових буряків	301	203	146	272	351	365	437	y = 162,7 + 33,4 t
картоплі	92	60	57	122	62	106	109	y = 65,71 + 5,29 t
Вироблено на 100 га с.-г. угідь, ц: приросту ж. м. ВРХ	9,7	9,2	9,3	8,4	9,6	10,1	10,8	y = 8,81 + 0,193 t
молока	134,6	148,6	150,3	142,5	174,2	185,3	206,8	y = 118,3 + 11,21 t
вовни	0,017	0,018	0,017	0,017	0,014	0,013	0,013	y = 0,019 – 0,0009 t
Вироблено на 100 га ріллі, ц: зерна	2732,8	1759,0	879,6	2320,2	1723,8	2686,3	3018,1	y = 1652 + 126,9 t
цукрових буряків	627,9	377,8	362,4	690,5	581,8	223,8	729,2	y = 482,6 + 7,69 t
свинини	8,3	10,7	13,9	11,1	7,2	16,9	20,6	y = 6,59 + 1,52 t
Вироблено на 100 га посіву зернових:								
яєць, тис. шт.	77,2	84,0	132,2	127,3	109,6	110,2	97,4	y = 92,5 + 3,23 t
приросту ж. м. птиці, ц	29,4	34,5	42,1	28,1	29,6	35,9	38,7	y = 31,4 + 0,65 t

Джерело: авторські розрахунки на основі даних [11]

53,6% більше проти 2008 р. та на 42,2% більше за аналогічний показник в Україні. Таким чином, загалом інтенсифікація використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області була результативною, причому в часі результативність підвищувалася, однак за багатьма показниками вона була менш результативною, ніж у цілому в Україні. Як результат, за багатьма показниками, але не за всіма, економічна ефективність інтенсифікації використання земельних ресурсів виявилася нижчою в підприємствах області за середній рівень у країні (табл. 4).

Аналізуючи показники виробництва валової, товарної та чистої продукції з розрахунку на 100 га с.-г. угідь, слід зазначити, що вони мають чітку тенденцію до зростання, яке становило в середньому за рік, відповідно, 77,2 тис. грн. (R^2 = 0,859), 100,0 (R^2 = 0,928), 44,4 (R^2 = 0,891) та 22,0 тис. грн. (R^2 = 0,681), що забезпечило збільшення цих показників у звітному році порівняно з базисним відповідно у 2,4 рази, 3,2, 3,6 та 7,7 рази відповідно. Показники землевіддачі за валовою, товарною та чистою продукцією й прибутком хоч і коливалися за роками, проте загалом мали тенденцію до підвищення. Аналогічний висновок можна зробити й стосовно коефіцієнтів окупності усіх виробничих витрат. У 2014 р. на 100 га ріллі було одержано 660,5 тис. грн. валової продукції рослинництва, 723,4 тис. грн. товарної продукції, 345,4 тис. грн. чистої продукції та 157,3 тис. грн. прибутку, що, відповідно, в 1,4 рази, 3,4, 3,9 та 7,6 рази більше проти показників 2008 р., тобто в середньому за рік вони, відповідно, зростали на 40,5 тис. грн. (R^2 = 0,491), 82,1 (R^2 = 0,901), 40,1 (R^2 = 0,872) та 19,6 тис. грн. (R^2 = 0,636).

Таблиця 4

Економічна ефективність інтенсифікації використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області

Показники	Роки							Тенденція зміни
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Одержано на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.: вал. прод. в пост. цінах 2010 р.	298,8	248,3	399,4	617,5	531,0	652,7	706,0	y = 184,5 + 77,21 t
товарної продукції	278,2	318,7	358,0	497,7	653,9	639,0	899,5	y = 120,7 + 100 t
чистої продукції	105,9	103,1	168,3	237,0	283,9	246,8	385,5	y = 41,24 + 44,35 t
прибутку	22,1	9,5	52,5	104,6	119,4	60,3	171,1	y = -10,86 + 21,98 t
Землевіддача за: валов. прод. в пост. цінах 2010 р.	0,328	0,237	0,360	0,556	0,272	0,335	0,362	y = 0,32 + 0,0075 t
товарною продукцією	0,306	0,304	0,322	0,448	0,335	0,328	0,461	y = 0,283 + 0,019 t
чистою продукцією	0,116	0,098	0,152	0,213	0,146	0,127	0,198	y = 0,11 + 0,0106 t
прибутком	0,024	0,009	0,047	0,094	0,061	0,031	0,088	y = 0,015 + 0,009 t
Коефіцієнт окупності усіх виробн. витрат: валов. прод. в пост. цінах 2010 р.	0,997	0,825	1,094	1,330	0,984	1,074	0,956	y = 0,99 + 0,0095 t
товарною продукцією	0,929	1,059	0,980	1,072	1,211	1,051	1,219	y = 0,92 + 0,039 t
чистою продукцією	0,354	0,342	0,461	0,511	0,526	0,406	0,522	y = 0,35 + 0,025 t
прибутком	0,074	0,032	0,144	0,225	0,221	0,099	0,232	y = 0,049 + 0,024 t
Одержано на 100 га ріллі, тис. грн.: валов. прод. рослин-ва в пост. цінах 2010 р.	466,7	357,9	288,1	501,7	427,6	564,9	660,5	y = 304,6 + 40,53 t
товарної продукції рослин-ва	214,6	248,0	264,6	385,5	543,5	494,1	723,4	y = 82,31 + 82,05 t
чистої продукції рослинництва	89,6	89,2	143,7	213,7	254,2	211,8	345,4	y = 32,07 + 40,11 t
прибутку рослин-ва	20,7	14,8	49,9	103,5	114,2	51,6	157,3	y = -5,1 + 19,56 t
Коефіцієнт окупності виробничих витрат у рослинництві: валов. прод. в постійних цінах 2010 р.	2,022	1,674	1,119	1,388	0,997	1,217	1,152	y = 1,888 – 0,130 t
товарною продукцією	0,930	1,160	1,028	1,067	1,268	1,065	1,262	y = 0,962 + 0,037 t
чистою продукцією	0,388	0,417	0,558	0,591	0,593	0,456	0,603	y = 0,41 + 0,0 27 t
прибутком	0,090	0,069	0,194	0,286	0,266	0,111	0,274	y = 0,083 + 0,025 t
Коефіцієнт окупності поточних витрат у росли-ві: валов. прод. в пост. цінах 2010 р.	2,152	1,812	1,204	1,476	1,063	1,307	1,237	y = 2,02 – 0,139 t
товарною продукцією	0,989	1,256	1,106	1,134	1,351	1,143	1,355	y = 1,031 + 0,040 t
чистою продукцією	0,413	0,452	0,601	0,629	0,632	0,490	0,647	y = 0,436 + 0,029 t
прибутком	0,095	0,075	0,209	0,305	0,284	0,119	0,295	y = 0,088 + 0,027 t
Рівень рентабельності с.-г. виробництва, %	9,0	3,2	17,6	27,5	23,0	10,8	24,2	y = 7,01 + 2,36 t
у т. ч.: рослинництва	10,7	6,3	23,3	36,7	26,6	11,7	27,8	y = 11,1 + 2,34 t

Джерело: авторські розрахунки на основі даних [11]

Висновки. Таким чином, коефіцієнти окупності виробничих витрат у рослинництві валовою продукцією, на жаль, мають негативну тенденцію, однак за товарною та чистою продукцією й прибутком вони зростають. Аналогічна ситуація спостерігається й у динаміці коефіцієнтів окупності поточних витрат у рослинництві. Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва, у тому числі рослинництва, має позитивну тенденцію, підвищуючись у середньому за рік на 2,3%.

Отже, статистико-математичний аналіз засвідчив наявність позитивної тенденції до підвищення економічної ефективності інтенсифікації використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: [підручник] / В.Г. Андрійчук; 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Довкілля Харківської області 2013 р.: стат. зб. / Гол. управління статистики у Харківській області. – Х., 2014. – 124 с.
3. Земельний фонд та земельні відносини Харківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kharkovzem.gov.ua'assets/files/PI/UDZK/Dovidnuk.
4. Стан земельних ресурсів та ґрунтів у Харківській області (регіональна доповідь) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://5ka.at.ua/load/ekologija/stan_zemelnikh_ resursiv_ta_ gruntiv_u_kharkivskij_oblasti_regionalna_dopovid/18-1-0-10815.
5. Харківська область у 2014 році: стат. щорічник. – Х., 2015. – 535 с.
6. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2010 року: стат. бюл. / Держкомстат. – К., 2010. – 53 с.
7. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2011 року: стат. бюл. / Держслужба статистики. – К., 2011. – 53 с.
8. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2012 року: стат. бюл. / Держслужба статистики. – К., 2012. – 53 с.
9. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2013 року: стат. бюл. / Держслужба статистики. – К., 2013. – 53 с.
10. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2014 року: стат. бюл. / Держслужба статистики. – К., 2014. – 53 с.
11. Сільське господарство Харківської області: стат. зб. / Відп. за вип. К.П. Воловікова. – Х., 2014. – 124 с.